

pendant le jeu de la divination (τοῦ «Κλήδονα»), pratiqué lors de la fête du Saint Jean qui a lieu le 24 juin, et qui coïncide avec le solstice d'été. (voir p.315).

Le peuple connaît divers récits sur le comportement des animaux (moutons, chèvres, boeufs) pendant la naissance de Jésus. On en publie un, originaire de Kimolos. (voir p. 314). La veille du jour de Noël, le peuple croit, qu'a un certain moment, les animaux s'entretiennent entre eux (voir p. 314). Par suite d'influences ecclésiastiques, les cultivateurs considèrent le 1er septembre comme premier jour de l'année; c'est pourquoi sont attachés à ce jour diverses coutumes agraires.

Le soir de la fête de la Sainte-Croix (14 septembre), après le coucher du soleil, on allume des feux dans les rues et les petits enfants sautent par dessus. Jadis les adultes prenaient aussi part à ce jeu. Dans ces feux on brûle également les couronnes du 1er mai (voir pp. 315-16).

L'auteur relate aussi diverses us et coutumes populaires telles que la coutume de divination qui se fait le soir de la veille de la fête de Sainte Catherine (25 november; voir pp. 316-17), la croyance populaire selon laquelle chaque personne a son ange gardien qui l'accompagne journellement pendant toute sa vie (voir p. 317), des coutumes matrimoniales, des usages du droit coutumier, la coutume de la bénédiction des grains par le prêtre avant l'ensemencement, et enfin parmi bien d'autres les coutumes en usage pendant la moisson et le battage du blé. (voir pp. 317-318).

Β'

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ (8 ΙΟΥΛ. - 7 ΑΥΓ. 1963)

ΥΠΟ ΔΗΜΗΤΡ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Τὸ θέρος τοῦ 1962 ἐπραγματοποίησα κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μηνιαίαν λαογραφικὴν ἀποστολὴν εἰς τὰ Ζαγοροχώρια τῆς Ἠπείρου, ἡ ὁποία περιωρίσθη κατ' ἀνάγκην μόνον εἰς ὀλίγα χωρία τοῦ Δυτικοῦ Ζαγορίου, ἐξ ὧν συνεκέντρωσα ποικίλον ὕλικόν καὶ ἠχογράφησα ἀρκετὰς μελωδίας δημοδῶν ἑσμάτων¹.

Ὡς ἦτο φυσικόν, τὸ ὕλικόν τοῦτο δὲν ἦτο ἐπαρκὲς διὰ νὰ μᾶς δώσῃ πλήρη εἰκόνα μιᾶς τόσοσ ἐκτεταμένης περιοχῆς, ὡς εἶναι τὰ Ζαγοροχώρια. Διὸ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὑποδείξει τοῦ κ. Διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἀπεφάσισε νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἐμὲ τὴν διενέργειαν καὶ δευτέρας ἐνταῦθα λαογραφικῆς ἀποστολῆς,

¹ Βλ. ἀνωτ. σ. 245 κ.ἐξ. τοῦ παρόντος τόμου.

τήν ὁποίαν ἐπραγματοποίησα ἀπὸ τῆς 8ης Ἰουλίου μέχρι τῆς 7ης Αὐγούστου ἔ.ἔ. (ἀριθ. ἀποφ. 46826/1.7.1963) μὲ ἐπίκεντρον ἐρεύνης τὰ χωριά τοῦ Κεντρικοῦ Ζαγορίου: Βραδέτον, Κουκούλι, Καπέσοβον, Τσεπέλοβον καὶ Σκαμνέλι.

Τὸ Βραδέτον, δυτικῶς τοῦ Τσεπέλοβου, κείμενον ἐπὶ περιόπτου καὶ ὕψηλης θέσεως, ἣτις δεσπόζει τῆς περιοχῆς, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτῶν «μπαλκόνι τοῦ Ζαγοριοῦ». Ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦτο ἤχμασεν, ἔχον προστάτην τὸν Νοῦτσον, σύμβουλον τοῦ σατράπου. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἠρίθμει 115 ψυχάς, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν τοῦ 1961 εἶχε μόνον 32 μονίμους κατοίκους. Οὗτοι καλλιεργοῦν ὀλίγα σιτηρά, σίκαλιν (βρίζαν) καὶ ἀραβόσιτον εἰς τὰ μικρὰ χωραφάκια τῶν βουνῶν. Κήπους δὲν ἔχουν διὰ τὴν σπάνιν τῶν ὑδάτων, τὰ δὲ κυριώτερα εἰσοδήματά των προέρχονται ἀπὸ τὴν ὀλίγην οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ καὶ ἔσωτεροῦ χρηματικά ἐμβάσματα.

Τὸ γραφικώτατον Κουκούλι, ἔχον 52 μονίμους κατοίκους, εὐρίσκεται εἰς 20' ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν ποταμὸν Βίκον καὶ τὴν ὁμώνυμον πρὸς αὐτὸν χαράδραν. Ἐντεῦθεν κατήγοντο οἱ «Βικοῖταιροι», οἱ ὅποιοι ἦσαν περιώνυμοι κατὰ τὸ παρελθὸν διὰ

Εἰκ. 1. Ἀποψὺς τῆς χαράδρας τοῦ Βίκου.

τὰς πρακτικὰς γνώσεις των εἰς τὴν δημόδη ἱατρικὴν. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τοῦ Κουκουλίου δὲν γνωρίζουν πλέον τὰ βότανα, «τὰ ὁποῖα ἐγνώριζαν ἐκεῖνοι, πὸν τὰ ἐμάθαιναν ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί. Τὰ ἔχαν μυστικά, ἰδίως τὴν παρασκευὴ τῶν φαρμάκων ἀπὸ τὰ βότανα. Σ' ἕνα σπίτι, τῆς Χριστοφόρειας Κοκκόρου, πὸν ὁ πεθερὸς τῆς ἦταν βικοῖταιρος, ἔχουν ἀκόμα ἕνα ντουλάπ' πὸν τὸ λέν σπατσαρία. Οἱ Βικοῖταιροι λέγονταν καὶ κομπογιανῖτες, καταφαναί¹, ματσουκάδες (εἶχαν μπασιτσίγι γὰ τὰ σκν

¹ Βλ. περὶ τῆς λέξεως προηγουμένην μου Ἐκθεσιν ἐν σελ. 245 τοῦ παρόντος τόμου.

λιά) καὶ σακκουλάδες, γιὰ τὰ σακκούλια, πὸν εἶχαν τὰ φάρμακα». Ἡ κοινότης Κουκουλίου εἶναι πτωχή. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ὀλίγον μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν.

Εἰς δίωρον ἀπὸ τοῦ Τσεπελόβου ἀπόστασιν πρὸς δυσμὰς κεῖται τὸ χωρίον *Καπέσοβον* ἢ *Κεπέσοβον*, οὔτινος αἱ περισσότεραι τῶν παλαιότερων οἰκιῶν εἶναι ἐγκαταλελειμμένα. Ἐκ τῶν μονίμων κατοίκων του, ἀνερχομένων κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν εἰς 92, ἀρκετοὶ εἶναι συνταξιούχοι, ὀλίγοι δ' ἀσχολοῦνται μὲ τὴν οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν μικρῶν ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων.

Τὸ *Τσεπέλοβον* εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων χωρίων τῆς περιοχῆς διατηροῦν εἰσέτι τὴν φήμην τῆς παλαιότερας του αἴγλης. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤδρευον ἐνταῦθα αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Ζαγορίου, ἡ δὲ κοινότης διὰ τῶν πλουσίων ἐν τῇ ξένη τέκνων τῆς ἠκμαζεν οἰκονομικῶς. Καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ἀρκετὰ πλουσία λόγῳ τῶν ἀφθόνων δασικῶν τῆς προϊόντων¹. Οἱ μόνιμοι κάτοικοι τοῦ Τσεπελόβου εἶναι 125. Τὸ θέρους ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ τῶν ἄλλων χωρίων, αὐξάνεται κατὰ πολὺ μὲ τὴν ἄνοδον τῶν Σαρακατσαναίων ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ τῆς Θεσπρωτίας, τῆς Πρεβέζης κ.ἄ. τόπων εἰς τὰ θερινὰ των βοσκοτόπια, τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ζαγοροχωρίων. Ἐς σημειωθῆ ἔπίσης ὅτι ἐντὸς τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ ποιητοῦ *Ἰωάννου Βηλαρᾶ*, εἰς μικρὰν δ' ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν νοτιοδυτικῶς ἡ βυζαντινὴ μονὴ τοῦ *Ρογκοβοῦ*.

Τὸ *Σκαμνέλι* συμπληρῆδὲν παλαιότερον ἐκ πλησιοχώρων συνοικισμῶν, καταστραφέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐδῆώθη κατὰ τοὺς βουλκανικοὺς πολέμους καὶ ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον. Οἱ κάτοικοί του, συμποσούμενοι εἰς 144, ἀποζοῦν ἐκ τῆς καλλιέργειας σιτηρῶν καὶ τῆς παραγωγῆς ἀφθόνων δασικῶν προϊόντων. Ἡ κοινότης Σκαμνελίου εὐρίσκεται εἰς ἀνθηροτέραν οἰκονομικὴν κατάστασιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῶν ἄλλων χωρίων.

Εἰς τὴν περιοχὴν τὴν εὐρισκομένην μεταξὺ τῶν χωρίων *Βίτσας* καὶ *Μονοδενδρίου* οἱ Σαρακατσανοὶ ποιμένες κατοικοῦν εἰς καλύβας, εἰς δὲ τὰ μνημονευθέντα χωρία οὗτοι ἔχουν μονίμους διὰ τὸ θέρους κατοικίας.

Καθημερινῶς τὰ χωρία ταῦτα, ὡς καὶ τὰ ἄλλα τοῦ Κεντρικοῦ Ζαγορίου, ἐπικοινωνοῦν δι' αὐτοκινήτου μὲ τὰ *Ἰωάννινα* καὶ τὴν *Κόνιτσαν*, σπανίως δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα διακόπτεται ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἡ συγκοινωνία, λόγῳ τῶν χιονοπτώσεων.

Γενικῶς ἀξιοσημειώτα εἶναι ἐνταῦθα τὰ ἐξαιρετικῶς φιλόξενα αἰσθήματα τῶν κατοίκων, ἅτινα ἐμποιοῦν ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς τὸ πρῶτον ἐπισκεπτομένους ταῦτα.

¹ Τὸ κοινοτικὸν δάσος «*Κοζακὸς*» ἔχει ἕκτασιν 15.000 στρεμμάτων.

Ἐκ τῶν Ζαγοροχωρίων ἔχομεν μερικὰς συλλογὰς γλωσσικῆς καὶ λαογραφικῆς ὕλης, αἵτινες ἀπεστάλησαν παλαιότερον εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον καὶ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐπίσης εἶναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς καὶ τινὰ σχετικὰ δημοσιεύματα, ἀνήκοντα κυρίως εἰς Ἡπειρώτας λογίους. Τῶν συλλογῶν καὶ δημοσιευμάτων τούτων βιβλιογραφίαν παρέθηκεν ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς εἰς τὰ χωρία τοῦ Δυτικοῦ Ζαγορίου ἀποστολῆς μου, τὴν ὁποίαν, ὡς πρὸς τὰ χειρόγραφα, ἐπιθυμῶ ἐνταῦθα νὰ συμπληρώσω, κατὰ τὸ δυνατόν*.

* 1) Λ.Α. (=Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον) ἀρ. 36. (*Λημ. Σάρρον*, Ἡπειροῦ δημοτικὰ ποικίλα, 1893, 4ον, σελ. 382). [Τὸ ὕλικόν προέρχεται κυρίως ἀπὸ τὴν Βίτσαν καὶ περιέχει ἄσματα 117, ἀποσπάσματα ἄσμάτων 13, δίστιχα 8, παιδικὰ ἄσματα 9, παραδόσεις 9, παραμῦθι 1, περιπαίγματα χωρίων, παροιμίας 129, εὐχὰς τινὰς, ἀράς, λογοπαίγνια, καθαρολγώσσηματα, αἰνίγματα 26, ὀνόματα φυτῶν, ζώων, βαπτιστικά, ἐπώνυμα, τοπωνύμια καὶ εἰδήσεις περὶ λαϊκῆς λατρείας, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, μαντικῆς, δημόδους ἰατρικῆς, γάμου, μουσικῶν ὀργάνων, οἰκίας, ἐνδυμασίας, τροφῶν, παιδίου κ.ἄ.].

2) Λ.Α. ἀρ. 45 (*Ἀλκ. Κοντοπάνου*, Συλλογὴ παροιμιῶν ἐκ Δολιανῶν, 1915, 8ον, σελ. 187). [Περιέχει 1109 παροιμίας].

3) Λ.Α. ἀρ. 110. (*Θεοφ. Τσολάκη*, Τὰ κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς ταξείδιον καὶ ἐπάνοδον ἐξ αὐτοῦ καὶ κηδείαν ἡθῆ καὶ ἔθιμα Ἄνω Ραβενίων χωρίου τοῦ τμήματος Ζαγορίου τῆς Ἡπειροῦ, 1919, 8ον, σελ. 28).

4) Λ.Α. ἀρ. 114. (*Θ. Κ. Τσολάκη*, Δημῶδη ἄσματα ἐξ Ἄνω Ραβενίων Ζαγορίου, 1918 4ον, σελ. 17). [20].

5) Λ.Α. ἀρ. 1570. (*Μ. Οἰκονόμου*, Γλωσσικὴ καὶ λαογραφικὴ συλλογὴ ἐκ Νεγάδων Ζαγορίου, 1939, 4ον, σελ. 578). [Περιέχει ὀνόματα βαπτιστικά 132, τοπωνύμια 76, παροιμίας 1220, ἀράς 200, ὄρκους 14, εὐχὰς 94, αἰνίγματα 43, παιδιὰς 23, ἄσματα 108, παραμῦθια 4 καὶ ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὴν λαϊκὴν λατρείαν, τὸν γάμον κτλ.].

6) Λ.Α. ἀρ. 1673. (*Ἀχιλλ. Βάντζιου*, Ἔθιμα Πρωτοχρονιάς καὶ γάμου ἐκ Τραπεζοῦ, 1951, 4ον, σελ. 8).

7) Λ.Α. ἀρ. 1911. (*Νικ. Παπανικολάου*, Λαογραφικὰ σημειώματα ἐξ Ἐλαφοτόπου Ζαγορίου, 1953, 8ον, σελ. 100). [Περιέχει ζητήματα περὶ κοινωνικῆς ὁργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, παιδίου, γάμου, τελευτῆς, μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν, μαντικῆς, ἀστρολογίας, μετεωρολογίας, δημόδους ἰατρικῆς, λαϊκῆς λατρείας κ.ἄ.].

8) Λ.Α. ἀρ. 1919. (*Σπ. Φαρμάκη*, Λαογραφικὰ Δολιανῶν, 1953, 8ον, σελ. 61). [Περιέχει ἔθιμα περὶ κοινωνικῆς ὁργανώσεως, παιδίου, γάμου, τελευτῆς καὶ λαϊκῆς λατρείας].

9) Λ.Α. ἀρ. 1921. (*Γ. Οἰκονόμου*, Λαογραφικὰ στοιχεῖα Βρυσοχωρίου, 1953, 8ον, σελ. 5). [Περιέχει εἰδήσεις τινὰς περὶ λαϊκῆς λατρείας, παιδίου καὶ γάμου].

10) Λ.Α. ἀρ. 1935. (*Ἀνωτίμου*, Ἡθῆ καὶ ἔθιμα Ἡλιοχωρίου Ζαγορίου, 1953, 8ον, σελ. 6). [Γαμήλια καὶ λατρευτικὰ τινὰ ἔθιμα].

11) Λ.Α. ἀρ. 2036. (*Ἰω. Τσολάκη*, Ἡθῆ καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Τριστένου, 1954, 8ον, σελ. 41). [Ἔθιμα περὶ κοινῶν ὁργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου καὶ παιδίου].

12) Λ.Α. ἀρ. 2233. (*Κ. Π. Λαζαρίδου*, Τὸ χωριό μου «Κουκούλι» Ζαγορίου ἀπ' τὴ γλωσσικὴν τοῦ πλευρά, Γιάννενα, 1949, 4ον, σελ. 121). [Πλὴν τῆς γλωσσικῆς ὕλης, περιέχει καὶ ἄσματα 23, νανουρίσματα 9, παροιμίας 302, εὐχὰς 23, ἀράς 26, παραμῦθια 5 καὶ εἰδήσεις σχετικὰς μὲ τὴν κοινῶν ὁργανώσιν, τὸ λαϊκὸν δίκαιον, τὴν κατοικίαν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν].

Παρά τὸν σχετικὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἐν λόγῳ χειρογράφων συλλογῶν καὶ δημοσιευμάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματίσῃ τις πλήρη γνῶσιν τῆς δημόδους παραδόσεως τῆς περιοχῆς. Ἐς σημειωθῆ π.χ., ὅτι μέχρι τοῦδε οὐδεμίαν εἴχομεν ἐκ τῶν ὡς ἄνω χωρίων ἠχογράφησιν μουσικῆς δημόδους ἕσματος ἢ ἄλλου τινὸς μνημείου τοῦ λόγον τοῦ λαοῦ. Ὅθεν πρὸς πληρῶσιν τοῦ ὑπάρχοντος κενοῦ ἐπεδίωξα νὰ συλλέξω ἐνταῦθα καὶ ἐξετάσω ποικίλον ὕλικόν, τὸ ὁποῖον κατέγραψα εἰς 606 σελίδας, σχήματος 8ου μεγάλου, καὶ κατέθηκα ἐν χειρογράφῳ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἄρχεῖον ὑπ' αὐτῆς ἀριθ. 2753¹. Ἡ ὕλη αὕτη περιλαμβάνει ἕσματα 156, δίστιχα 2, παραδόσεις 27, παροιμίας 9, παραμύθια 15, εὐτραπέλους διηγῆσεις καὶ ἀνέκδοτα 11, αἰνίγματα 40, ἀράς 30, ὕβρεις 8, εὐχὰς 15, βλασφημίας 4, ὄρκους 8, ἀπειλὰς 4, παιδιὰς 2, ὀνόματα βαπτιστικά, ἐπώνυμα, παρωνύμια, τοπωνύμια, καὶ εἰδήσεις περὶ τοπικῶν χορῶν, λαϊκῆς οἰκίας, σκευῶν καὶ ἐπίπλων, τροφῶν, ἐνδυμασιῶν, ὕφαντικῆς, φυτικῶν κόσμου, ποιμενικοῦ, κτηνοτροφικοῦ καὶ μελισσοκομικοῦ βίου, κοινωνικῆς ὀργανώσεως, λαϊκοῦ δικαίου, παιδίου, γάμου, δεισιδαιμόνων δοξασιῶν, μαντικῆς, ἀστρολογίας, μετεωρολογίας, δημόδους λατρικῆς καὶ λαϊκῆς λατρείας.

Πρὸς τούτοις ἠχογράφησα τὴν μουσικὴν 90 ἕσμάτων ἐπὶ 10 ταινιῶν μαγνητοφώνου, τύπου Butoba, καὶ ἔλαβον περὶ τὰς 60 φωτογραφίας πληροφορητῶν μου ὡς καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τῆς λαϊκῆς κατοικίας καὶ τινων ἀντικειμένων λαϊκῆς τέχνης.

Ἐκ τῆς γενικῆς ἐπισκοπῆσεως τῶν συλλεχθέντων στοιχείων τοῦ κατὰ παράδοσιν ἐνταῦθα λαϊκοῦ πολιτισμοῦ παρατηρεῖ τις καὶ τοπικὰς τινὰς ἰδιομορφίας αὐτοῦ παρὰ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά του πρὸς τὸν λαϊκὸν βίον τῶν λοιπῶν περιοχῶν τῆς Ἡπείρου.

Οὕτως ἐκ τοῦ ὕλικου βίου τοῦ λαοῦ τοπικῆς ἰδιομορφίας εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἡ λαϊκὴ κατοικία.

13) Λ. Α. ἀρ. 2266. (Σάββα Θεοδώρου, Παραδόσεις Χριστουγεννιάτικες ἐκ Μονοδενδρίου Ζαγορίου, 1951, 8ον, σελ. 19). [Περιέχει 8 παραδόσεις περὶ Καλικαντζάρων, ἔθιμά τινα καὶ δοξασίας].

14) Λ. Α. ἀρ. 2296. (Ἀνδρέου Θεμελῆ, Λαογραφικὸν ὕλικόν ἐκ τῆς Κοινότητος Μονοδενδρίου Ζαγορίου καὶ γενικῶς ἐκ τοῦ Ζαγορίου τῆς Ἡπείρου, 1959, 4ον, σελ. 75). [Περιέχει ἕσματα 3, παροιμίας 308, παραμύθια 2, εὐτραπέλους τινὰς διηγῆσεις, παιδιὰς 22, παρωνύμια, τοπωνύμια, εὐχὰς, ἀράς καὶ εἰδήσεις σχετικὰς μὲ τὸν γάμον, τὴν λαϊκὴν λατρείαν μετὰ τινων ἕσμάτων, τὰς δεισιδαίμονας δοξασίας, ἐκτενὲς λεξιλόγιον καὶ ἔγγραφα τοῦ 19ου αἰ.].

¹ Ἐπιθυμῶ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης, ὅπως ἐκφράσω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας πρὸς τοὺς κ. Κων. Καλογερόπουλον, Νομάρχην Ἰωαννίνων, Β. Τσουμάνην, πρόεδρον Κοινότητος Τσπελεόβου, Ἀναστάσιον Δουβλαρην, δημοδιδάσκαλον, Ἰωάννην Γιαννακόν, φοιτητὴν, Ἀλέκον Γιαννακόν, φοιτητὴν, καὶ Κ. Λαζαρίδην, δημοδιδάσκαλον, οἵτινες ἰκανῶς συνέβαλον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς μου.

Ἐν Τσεπελόβφ καὶ εἰς τὰ ἄλλα χωρία τῆς ἐρευνηθείσης περιοχῆς αἱ οἰκίαι, συνήθως σχήματος τετραγώνου ἢ ὀρθογωνίου, εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διώροφοι καὶ τινες ἀναλόγως τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους τριώροφοι¹. Ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ εἷς τινὰς ἐξ αὐτῶν ὑπαρξίς *μαπαλκονιοῦ* μετ' ἀετώματος ξυλογλύπτου ἢ ἀπλῶς χρωματιστοῦ μετὰ σταυροῦ.

Ἡ ἐπικλινῆς στέγη των εἶναι ξυλίνη με στρογγυλὰς δοκοὺς (*γρενιές*) καὶ «πλακισμένη» διὰ σχιστολίθων. Τὰ νερὰ τῆς βροχῆς ρέουν ἀπὸ τὰς τέσσαρας ἄκρας τῆς, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται «*ἀστρέχειες*». Στηρίζεται εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους τῆς οἰκίας καὶ εἰς τὸν μεσότοιχον. Ἐνίοτε ἀντὶ μεσοτοίχου χρησιμοποιοῦν καὶ «ξύλινας κολῶνες»². Ἐλάχισται τῶν οἰκιῶν ἔχουν ἔμπροσθεν τῆς κεντρικῆς εἰσόδου «*καμάραν*», εἶδος προστόφου.

Ἡ ὀξώπορτα τῆς αὐλῆς, τοποθετουμένη συνήθως πρὸς δυσμὰς ἢ νοτιοδυτικῶς, καὶ λεγομένη «*ὄβρορός*» παλαιότερον, κατεσκευάζετο «*τοξωτή*», με «*μεγάλα καρφιά καὶ κρικέλες*»³. Οἱ δὲ κλειδαριές ἦσαν «*γύφτικες*» με ὄγκωδη καὶ βαριά κλειδιά. Ὅταν ἡ οἰκογένεια συνεκεντροῦτο κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν οἰκίαν, ἐκλείετο ἡ «*ὀξώπορτα*» καὶ ἡ «*μέσα πόρτα*» με τὸν «*ἀπεράτη*»⁴.

Εἰσερχόμενοι διὰ τῆς αὐλῆς ἀπὸ τὴν μεσόπορταν εἰς τὸ «*χαϊάτ'*»⁵, δεξιᾷ ἢ ἀριστεριᾷ εἰς τὸ βῆθος διακρίνομεν τὸ *μαντζᾶτο* (δωματίον «*καθιστικό*»). Εἰς ἕνα ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ τοίχων τοποθετεῖται τὸ *μπουχαρι* ἢ *τζάκι*, ἐκατέρωθεν δὲ τούτου τὰ *μπάσα*, ξύλινα ντιβάνια, «*στροωμένα με στροῶμα, φκειασμένο με καναβάτσα καὶ ἄχρη ἀπὸ βρίζα καὶ στροωμένο ἀπὸ πάνω με βελέντζες. Γύρα-γύρα τὰ μπάσα ἔχουν μαξιλάρια*». Παρὰ τὸ *μπουχαρι* ἐτοποθετοῦν «*ἕνα φεγγίτ'*», «*ποὺ ἀπάνω καίγανε δαδί, γιὰ νὰ φωτίξ'*, τότες ποὺ δὲν εἶχαν πετρέλαιο καὶ λάμπες». Ἐδῶ ἢ εἰς ἄλλο δωμάτιον ἔχουν καὶ «*τίς μεσάντρες, δηλ. ἐντοιχισμένες ντουλάπες, ὅπου βάζουν βελέντζες, παπλώματα, σιλτέδες (στροῶματα) κ.ἄ.*». Κάποτε παραπλεύρως πρὸς τὸ *χαϊάτ'* εὐρίσκεται τὸ *μαγειρεὸ* καὶ τὸ *κιλλάρ'*, ὅπου τοποθετοῦνται ξύλα, τροφίμα κ.ἄ.⁷. Τώρα τοῦτο λέγεται καὶ *κατωῖ* ἢ *ἀποθήκη*.

¹ Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐν Τσεπελόβφ οἰκία Ρέσσου ἦτο τετραώροφος.

² «Τὰ ξύλα τοῦ σπιτιοῦ τὰ ἔκοβαν παλαιότερα σὲ χάσ' φριγγαροῦ, ἀλλὰ τὸ χινόπορο, γιὰ μὴν ἔχουν χιμοὺς κί νὰ μὴ σατίζων. Σαραζόνουν ἀλλιῶς. Δὲν τὰ κόβουν κί σ' ἐποχὴ ποὺ εἶναι δριμύς».

³ «Τὰ χερσόλια ποὺ πιάναν γιὰ ν' ἀνοίξουν ἢ νὰ κλείσουν».

⁴ «Ὁ ἀπεράτης ἦταν ξύλο χοντρὸ καὶ γερό, ποὺ ἔμπαινε στὸν τοίχο ἀπὸ τὸ ἕνα ἕως τὸ ἄλλο μέρος τῆς πόρτας. Ἀπεράτης ἦταν καὶ αὐτὴ μεσόπορτα καὶ στίς θύρες τῶν δωματίων γι' ἀσφάλεια».

⁵ «Σὲ κάθε *χαϊάτ'* ὑπάρχουν στενὲς σχισμὲς πρὸς τὰ ἔξω, πλατεῖες πρὸς τὰ μέσα, καὶ λέγονται *βίγκες*. Αὐταὶ ἐχρησίμευον ὡς παρατηρητήρια καὶ ὡς πολεμίστρες δι' ἄμυναν ἐν καιρῷ ἐπιδρομῆς ληστῶν.

⁶ Εἶδος σιδηροῦ *κανηλεριοῦ*.

⁷ Ἐδῶ τοποθετεῖται καὶ ἡ φ' *τοῖλα*, δηλ. ἡ βαρέλα με τὸ νερὸ.

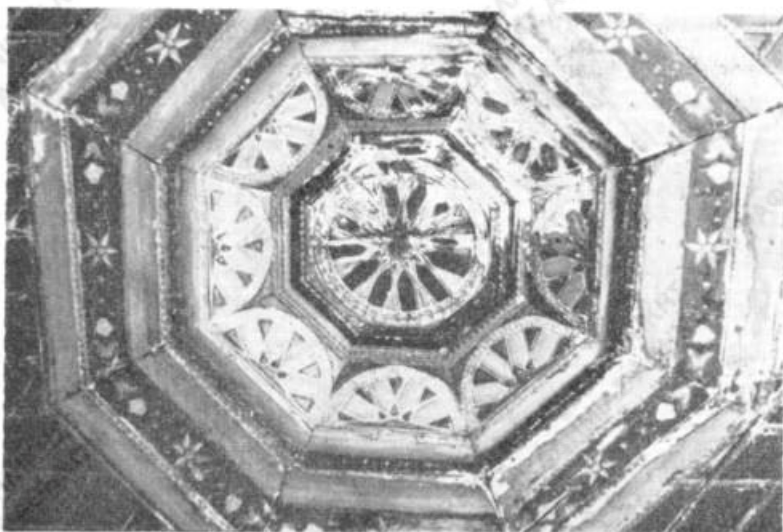
Κάτωθεν τῆς ξυλίνης ἢ λιθίνης κλίμακος, τῆς ἀγούσης εἰς τὸν δευτέρου ὄροφου τῆς οἰκίας, ὑπάρχει τὸ *κιλλαρίτσο* (μικρὸ *κιλλάρ*'), εἰς μίαν δὲ γωνίαν τοῦ *καθιστικοῦ* ἢ *μαντζαίου* τὸ *τρυπιλίτσο*', εἶδος ξυλίνου γωνιακοῦ ἀρμαρίου μετὰ τριῶν σκαλιστῶν θέσεων, εἰς τὰς ὁποίας τοποθετοῦν τὸ *λαέν'* (πήλινον δοχεῖον οἴνου), τὸν *μαστραπαῖ*, περιέχοντα ὕδωρ, καὶ ἄλλα σκεύη.

Διὰ τῆς ἐσωτερικῆς κλίμακος ἀνερχόμεθα εἰς τὴν *κρεββάτα*, ὅπου παρατίθεται ἡ τράπεζα διὰ τοὺς φιλοξενουμένους καὶ ὅπου διασκεδάζουν κατὰ τοὺς γάμους καὶ τὰς ὀνομαστικὰς ἐορτάς. «*Ἀπάνω ἀπὸ τὰ κάγκελλα τῆς σκάλας, μοῦ ἔλεγαν συνηθίζομε νὰ φκειάνωμε ἓνα εἶδος τραπεζιοῦ, ποὺ τὸ λέμε σκαμμαριά*». Ἡ *κρεββάτα* «*ἔχει ἓνα μπάσι στενὸ γύρα-γύρα στοὺς τοίχους, ποὺ χρησιμεύει γιὰ κάθισμα*». Παραπλευρῶς κίτζεται ὁ *μουσαφιρ γονιῶς* (1 ἢ 2 δωμάτια διὰ τοὺς ξένους) καὶ ἄλλα δωμάτια. Εἰς τὰ παράθυρα τῆς *κρεββάτας* καὶ τῶν δωματίων, τὰ ὁποῖα ἔξωθεν ἦσαν σιδηρόφρακτα διὰ λόγους ἀσφαλείας, «*κρεμοῦν μπερντέδες ἄσπρους ἀπὸ χασὲ κολλητὰ στὸ τζάμι. Πιὸ μέσα ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ στὸ ἐπάνω μέρος βάζουν μιὰ ξύλινη κορνίζα καὶ κρεμοῦν ἓνα μπιρντέ ἀπὸ στόφα ὡς τὰ μισὰ τοῦ παραθύρου ἢ ὡς τὸ κάτω μέρος, ἂν εἴν' δυὸ φύλλα*».

Ὅταν ἡ οἰκία εἶναι χαμηλὴ καὶ ἔχῃ ὀλίγον φωτισμόν, λόγῳ τῶν μικρῶν παραθύρων, τότε εἰς τὸ μέσον τῆς στέγης κατασκευάζουν εἶδος φωταγωγοῦ, καλουμένου *μπατζά*. Οἱ Ζαγορίσιοι παλαιότεν ἀποδημοῦντες εἰς τὴν ξένην πρὸς εὐρεσιν ἐργασίας καὶ χάριν πλουτισμοῦ ἀπεσκόπουν ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ των εἰς τὴν πατρίδα τὴν οἰκοδόμησιν ὅσον τὸ δυνατὸν καλυτέρων οἰκιῶν. Οὗτοι συνηγωνίζοντο τρόπον τινὰ μεταξὺ των εἰς τοῦτο. Δὲν περιορίζοντο δὲ μόνον εἰς τὸ «*καλὸ χτίσιμο*» μὲ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καλυτέρων μαστόρων, ἀλλὰ προέβαινον καὶ εἰς τὴν πλουσίαν διακόσμησιν τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων καὶ τῆς ὀροφῆς μὲ καλλιτεχνικὰ σχέδια λαϊκῶν ζωγράφων. Τοῦτο διαπιστώνει εὐθὺς ἀμέσως ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὰς παλαιότερας οἰκίας τῶν μνημονευθέντων χωρίων. Ἐν Τσεπελόβω π.χ. σφύζονται ἀκόμη ἱκαναὶ ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκιῶν ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν διατελεσάντων ἢ διατελούντων ἰδιοκτητῶν αὐτῶν: Μπαρμπαμπέλη (1771), Κέντρου (παλαιότερα τοῦ 1781), Κοντοφώτη (1845), Δώρη (1852), Καρανάσου (1855), Λευκοθέας (Τζάνογλου) (1891), Γώγολου, Σκόδρα, Νταλέση, Ρέσσου, Βολιώτη (Φερρεντίνου) κ.ἄ. Αἱ περισσότεραι τούτων κείνται εἰς ἐρείπια, μεταβεβλημέναι εἰς ἀχυρῶνας, ὀλίγαι δ' εἶναι ἡμιερείπωμέναι καὶ κατοικοῦνται εἰσέτι.

Ἐντύπωσιν προκαλεῖ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῆς σκαλιστῆς ὀροφῆς. Συνήθως ἐπὶ κυανοῦ καὶ κιτρίνου βάθους (φόντου) ὑπερισχύει «*ἡ γαλάζια ζωγραφικὴ*», ἢ ἀποχρώσεις αὐτῆς, καὶ ἀντιστρόφως. Τὰ σχέδια τῶν τοίχων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παριστάνουν δοχεῖα μὲ ἄνθη, ἀν-

θοδέσματος ἐκ λευκῶν κρίνων μετὰ περιστερῶν, κάστρα καὶ πόλεις, ἐκκλησίας μὲ κυπαρίσσους, λίμνας ἢ θάλασσαν, ζῶα καὶ δὴ λέοντας, καὶ διάφορα τοπία συνήθως μὲ κυπαρίσσια καὶ ἄλλα δένδρα μὲ πουλιά. Ὁ ἀπλοῖκός λαϊκὸς ζωγράφος δι' ὅλ' αὐτὰ χρησιμοποιεῖ χρώματα πράσινα, κίτρινα, ἐρυθρὰ κ.ἄ. Εἰς τὰ ἀρμάγια καὶ εἰς τὰ φύλλα τῶν παραθύρων συνήθη διακοσμητικὰ θέματα εἶναι ῥόμβοι χρώματος βυσινί ἀνοικτοῦ εἰς βάθος πράσινον καὶ γαλαῖζιοι καὶ βυσινοὶ κύκλοι εἰς λευκὸν βάθος¹. Ἐπίσης ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ τὰ σχέδια πετεινῶν μετὰ δικεφάλου ἀετοῦ ἢ μό-

Εἰκ. 2. Ὅροφή παλαιοῦ ἀρχοντικοῦ.

νου τούτου ἐπὶ μουσαμᾶ ζωγραφισμένου πολυχρώμως καὶ φέροντος εἰς τὴν κεφαλὴν μητροπολιτικὴν μετὰ σταυροῦ μίτραν, παραλλήλως δὲ πρὸς τὰς δύο ἀνοικτίας τοῦ πτέρυγας δύο ὄφεις, ἀπειλοῦντας αὐτόν, καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν μίτραν ἡμισέληνον μετ' ἀστέρων (οἰκία Δώρη).

Ἡ ὄροφή ἐξωγραφίζετο, ἄλλοτε μὲν μὲ πράσινα τετράγωνα, εἰς τὸ κέντρον τῶν ὁποίων ἐτοποθετεῖτο τετράχρωμος μαρογαρίτα (λευκὴ-γαλαῖζια-ερυθρὰ-πρασίνη) ἄλλοτε δὲ τὸ πράσινον ἐπίπεδον περιεβάλλετο διὰ ξυλίνων ρομβοειδῶν ἐρυθρῶν πλαισίων καὶ ἄλλοτε πάλιν ἡ διακόσμησις ἦτο πλουσιωτέρα μὲ τὴν ἐπάλληλον χρῆσιν ἐρυθροῦ, μέλανος, πρασίνου, κίτρινου καὶ ἐρυθροῦ παραλληλογράμμου. Πολύχρωμον συνήθως εἶναι καὶ τὸ σκαλιστὸν κέντρον τῆς ὄροφης. Ἐνίοτε οἱ τοῖχοι ἔφερον καὶ ἔγχρωμα χίτρινα ἐπικολλήματα μὲ παλαιὰ διακοσμητικὰ σχέδια.

¹ Εἰς τὴν οἰκίαν Ρέσσου διατηροῦνται εἰσέτι γόψινα παράθυρα μὲ ἐγχρώμους ὑελοπίνακας.

Ἐνδιαφέρουσα ἱστορικῶς καὶ καλλιτεχνικῶς εἶναι ἡ ἐν Τσεπελόβφ οἰκία τοῦ Θ. Κέντρου, εἰς τὸν ξενῶνα τῆς ὁποίας ἠρίθμησα 52 παραθύρα. Ἐπὶ τῆς κυρίας εἰσόδου ἐκατέρωθεν τῶν παρασιτῶν εἶναι ἐντοιχισμένοι δύο φαιαὶ πλάκες ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι σκαλισμένοι δύο δικέφαλοι ἀετοί, ἐπὶ δὲ τοῦ τοίχου τῆς αὐλῆς, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς αὐτήν, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ: «1781 Μαῖου 20. Ἐνακαινοθεῖσα παρὰ Γεωργίου πρωτομάστορος». Συμφώνως πρὸς ταύτην ἡ ἐν λόγῳ οἰκία δὲν ἐκτίσθη τὸ ἔτος 1781, ὡς ἔγραψεν ἐσχάτως ὁ κ. Κίτσος Μακρῆς¹, ἀλλ' «ἀνεκαινώθη», ὅθεν εἶναι παλαιότερα.

Ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς μὲ τοιχογραφίας οἰκίας τῆς Β. Ἑλλάδος, ἡ κυρία ζωγραφικὴ διακόσμησις καλύπτει καὶ ἐδῶ τοὺς τοίχους ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὴν ὀροφήν. Εἰς τὴν αἴθουσαν ὑποδοχῆς ὑπάρχουν ἐντὸς κύκλων σκηναὶ ἐκ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων. Μεταξὺ δὲ τῶν κύκλων διακοσμητικὰ σχέδια μαπαρὸκ μὲ ἀνθη καὶ πουλιά. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ δυτικῆς τοίχου ἐντὸς ἡμικυκλίου εἰκονίζονται οἱ γάμοι τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Ἰωσηφίνας. Αἱ φυσιογνωμίαι των εἶναι ἐπιτυχεῖς, ἀνακρίβειαν ὅμως παρῆρηθεῖ τις εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐνδυμασίας τῆς Ἰωσηφίνας. Ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν νεονύμφων δικέφαλος ἀετὸς κρατεῖ τοὺς στεφάνους τοῦ γάμου. Τὸ ἡμικύκλιον περιβάλλεται ἀπὸ ζώνην, παριστάνουσαν πτυχωτὸν παραπέτασμα, ἄνωθεν δ' αὐτῆς ὑπάρχει ταινία μὲ τὴν μισοσθησμένην ἡμιλογίαν ἐπιγραφὴν: «Τὴν δαίδαλον ταύτην οἰκοδομὴν | καλὴ τέχνη ἐμμήθη φύσεως τὴν καλλοιήν | εὐχθετε φίλοι δόξαν, πάντων ἀγαθῶν ροιήν». Εἰς ἄλλην τοιχογραφίαν διακρίνομεν πόλιν μὲ λίμνην ἢ ποταμόν, περιβαλλομένην μὲ ἀνοικοτοπράσινα τεῖχη. Αἱ οἰκίαι εἶναι ὠχροκίτρινοι μὲ ἐρυθρὰς στέγας. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἀριστερῶ ἐντὸς ὠχρᾶς πεδιάδος ὁ Ναπολέων ἐφιππος μετὰ τῶν γρεναδιέρων του δεικνύει τὴν πόλιν. Φαίνεται ὅτι πρότυπα ὄλων τῶν ἔργων τούτων, κατὰ τὸν κ. Κίτσον Μακρῆν, «εἶναι παλιῆς γαλλικῆς χαλκογραφίας», ἡ δὲ καλλιτεχνικὴ ποιότης αὐτῶν «δὲν βρίσκειται στὸ ἐπίπεδο ἄλλων προγενεστέρων παρόμοιων ἔργων. Οἱ τοιχογραφίαι τῶν σπιτιῶν τῆς Καστοριάς καὶ τῶν Ἀμπελακίων, καὶ αὐτὲς ἀπὸ ἀνάλογα πρότυπα, ἔχουν ὑψηλότερη ποιότητα. Καλλιγραφικὴ διάθεσις καὶ κάποια γλυκερότητα στὸ χρῶμα μειῶνουν τὰ ἔργα, πού ἔχουν πολλὰς ἀρετὰς, ὅπως τὸ συνοπτικὸν σχέδιον, ἡ ἐνότητις τοῦ τόνου καί, ὅπως πάντα στὴ λαϊκῆ ζωγραφικῆ, ἡ δροσιὰ καὶ ἡ ἀφέλεια»².

Ἐρχόμεθα εἰς τὰ ἄσματα τῆς συλλογῆς μας. Ταῦτα εἶναι ποικίλου περιεχομένου, ἀνήκοντα εἰς διαφόρους κατηγορίας. Οἱ Ζαγορίσιοι τὰ ἐτραγοῦντοῦσαν παλαιότερον ὡς χορευτικὰ, ἐπιτραπέζια καὶ εἰς διαφόρους περιστάσεις, ἤτοι κατὰ τοὺς

¹ Βλ. ἔφημ. «Βῆμα» τῆς 14ης Ἰουλίου, 1963, σελ. 8.

² Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 8.

γάμους, τὰς Ἀπόκριας καὶ τὸ Πάσχα, ἂν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν δὲν εἶχε σχέσηιν πρὸς αὐτάς. Ἡ νεώτερα γενεά, ἀποφεύγουσα τὰ παλαιότερα ἔθνημα, εὐχαριστεῖται περισσότερο μὲ τὰ ἐκ τοῦ ραδιοφώνου καὶ τοῦ γραμμοφώνου διαδιδόμενα ἐκ τῶν ἀστικῶν κέντρων νεώτερα λαϊκὰ τραγούδια. Ὀλίγοι ἐκ τῶν προχωρημένων εἰς ἡλικίαν κατοίκων τῆς περιοχῆς ἔδουν σήμερον παραλογὰς τινας, ὡς ἡ «τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ», «τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας» καὶ «τ' ἀγαπημένα ἀδέλφια καὶ ἡ κακὴ γυναῖκα». Ἀκροτικά, ὅσον ἠδυνήθησαν νὰ ἐξακριβώσω, δὲν ἔδονται πλέον. Προσφιλῆ εἶναι ἀκόμη παρὰ τῶ λαῶ τὰ κλέφτικα, τῆς ξενιτειᾶς καὶ τὰ ἐρωτικά¹. Ἐπιζοῦν εἰσέτι καὶ τινὰ παλαιὰ σατιρικά καὶ ἀρκετὰ τραγούδια τοῦ Χάρου. Ἐκ τῶν τελευταίων λίαν διαδεδομένον εἶναι ἡ «Μαριώλα», ἔδόμενον οὐ μόνον ὡς «μοιρογιολοῖ» κατὰ τὰς κηδεῖας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας διαφοροὺς περιστάσεις. Ἀξιολόγουν ἐνδιαφέροντος εἶναι καὶ τὰ γαμήλια, ἐξ ὧν δημοσιεύω ἐνταῦθα τὸ κατωτέρω ἔδόμενον ἐν Τραπεζοῦ, ὅταν «ἀναπαίνουν τὰ προζύμια», κατὰ καταγραφὴν τοῦ κ. Σπ. Περιστέρη. (Ε.Μ.Σ. ταινία 588, ἀρ. 4). Ἐπίσης παραθέτω τὸ κατωτέρω «μοιρογιολοῖ» διὰ τὴν τεχνικὴν τῆς μελωδίας του, ὁμοίως κατὰ καταγραφὴν τοῦ κ. Σπ. Περιστέρη, (Ε.Μ.Σ. ταιν. 585 Α 7), χφ. ἀρ. 2753, σ. 548-49, 523).

$\text{♩} \sim 92$

Κρύ - - α - - βρυ - σου - - - - - λα
κί - - νη - - σε, μω - ρέ, στοῦ νιό - γαμ - -
πρου τὸ σπί - τι - - - - - κρύ - α - βρυ -
σου - - - - - λα κί - νη - - σε, μω ρέ, στοῦ
νιό - γαμ - - - - - πρου τὸ σπί - τι - -

Τον (1)

¹ Γενικῶς διὰ τὰ ἔθνημα ἐσημείωσα καὶ τὴν ἐξῆς ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν: «Παλιότερα κάθε οἰκογένεια εἶχε νὰ κλάψῃ πατέρα ἢ παιδί ξενιτεμένο καὶ γι' αὐτὸ στ' ἀμπέλια καὶ στὰ χωράφια ἀντὶ τραγούδια εἶχαν τὸ μοιρογιολοῖ. Καὶ τὰ ἐρωτικά ἀκόμη εἶχαν τὸν ἀχὸ τοῦ μοιρογιολοῖ». Λ.Α., χειρ. ἀρ. 2753, σ. 207.

Κρούα βρυσούλα κίνησε στοῦ νιόγαμπρου τὸ σπίτι,
 νὰ λούζεται, νὰ πλένεται, νὰ πιάνη τὸ προζύμι.

— Εὐχῆσε με, πατέρα μου, σιὰ πρῶτα μου προζύμια.

— Μὲ τὴν εὐχή μας, γιόκα μου, Θεὸς νὰ σὲ προκόψη.

5 — Εὐχῆσε με, μαννούλα μου, σιὸ πρῶτο μου προζύμι.

— Μὲ τὴν εὐχή μου, γιόκα μου, Θεὸς νὰ σὲ προκόψη.

Σιῶ'κὰ παιδιὰ νὰ κάνης,
 κορίτσα νὰ παντρέψης,
 σκλάβες νὰ ξεσκλαβώσης.

10 — Εὐχῆστε μ', ἀδερφάκια μου, σιὸ πρῶτο μου προζύμι.

— Μὲ τὴν εὐχή μας, ἀδερφέ, Θεὸς νὰ σὲ προκόψη.

— Εὐχῆστε μ', ἀδερφάδες μου, σιὰ πρῶτα μου προζύμια.

— Μὲ τὴν εὐχή μας, ἀδερφέ, Θεὸς νὰ σὲ προκόψη.

Σιῶ'κὰ παιδιὰ νὰ κάνης,
 κορίτσα νὰ παντρέψης,¹
 σκλάβες νὰ ξεσκλαβώσης.

♩ ~ 63-65

Σή - - κω Μα - - ρ. γιό - - λα ἄ -
 πό - - ν - ἄ - πό - - τή -
 γῆ - - κι ἄ - - - πό - - τό -
 μαῦ - - ρο ο χῶ - - - μα , Μα - - ρ -
 γιό - - Μαργιό - - λα μου - - ,
 κι ἄ - - - πό - - τό - - μαῦ - - -

¹ Λ. Α. Χρον, ἀρ. 2753, σ. 548-49.

ρο ο χω - - μα ψυ - - υ -

χή - καρ-δού - λα μου *morendo*

Ten

- Σήκω, Μαριώλ¹, ἀπὸ τῆ γῆ κι ἀπὸ τὸ μαῦρο χῶμα.
 — Μὲ τί ποδάρια, ἢ μαύρη, γὰ σ'κωθῶ, χεράκια ν' ἀκουμπήσω;
 — Φτειάσε τὰ νύχια σου τσαπιά, τίς παλάμες φτεύρια¹.

Ἐκ τῶν χορῶν ἐπιχωριάζει ἐνταῦθα κυρίως ὁ βαρὺς τσαμίκος. «Τὰ ελαφρὰ τὰ τσαμίκα, μοῦ ἔλεγαν, εἶναι Ξερομερίτικα. Ἴμεῖς χορεύοιμι τὰ βαριά τὰ τσαμίκα, ποὺ εἶναι Ζαγορίσια»². Ἐκτὸς τούτων προσφιλῆς εἶναι καὶ ὁ συρτός, ὃν χορεύουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μόνον δ' ὁ προεξάρχων τοῦ χοροῦ «κραταίει μαντήλι, γιατί δὲν μπορεῖ χοροῖς μαντήλ³ γὰ φέθ³ σιρουφές» (χφ. 2753, σ. 61). Εἶδη συρτῶν, συνηθιζομένων ἐνταῦθα, εἶναι καὶ τὰ «Παγωνίσα», τὰ ὁποῖα χορεύονται «στὰ δυό, σὰν Καλαματιανά» (χφ. 2753 σ. 61).

Ἐνδιαφέρον μέρος τῆς συλλογῆς μου ἀποτελοῦν καὶ αἱ ἐν αὐτῇ παραδόσεις σχετικαί, τὸ μὲν εἰς γενικότερα καὶ εὐρύτερον γνωστὰ θέματα, τὸ δὲ εἰς τὴν τοπικὴν ἱστορίαν, ὡς αἱ περὶ τὸν Ἅγιον Κοσμᾶν τὸν Αἰτωλόν. Παραθέτω κατωτέρω ἐνίας ἕξ αὐτῶν μετὰ τινων σημειώσεων καὶ σχολίων.

Α'. «Τὰ πρόβια ἔχουν ἄλλη εὐχή κι ἄλλη τὰ γίδια. Τὰ πρόβια εἶναι εὐλογημένα, ἐνῶ τὰ γίδια εἶναι καταραμένα. Τὰ γίδια ἀνεβαίνουν στὰ τσουγγάνια, δηλ. στὰ βράχια, γιατί εἶναι μαζί μὲ τὸ Σαῖτάν¹.

Λέν πὼς τὰ γίδια τὰ ἴφκειαζε ὁ Σαῖτάνης, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἴφκειαζε τὰ πρότα (πρόβια). Τὰ πρότα στεκότανε, τὰ γίδια δὲν μποροῦσαν γὰ σταθοῦν. Ὁ διάβολος πῆγε μὰ μέρα στὸ Χριστὸ γὰ ν' ἀρμέξουν τὰ γίδια. Χωρὶς ὁ διάβολος γὰ πάρ² εἶδῃ², τὰ γίδια βρισκόταν σφραγισμένα στὰ γόνατα. Τὰ σφραγίζ² ὁ Χριστὸς κι τὰ γίδια δὲν ἔφευγαν πιά κι στεκόταν μπροστὰ ἀπὸ τὴ στρούγγα. Μόλις εἶδε ὁ διάβολος

¹ Λ.Α. χφ. ἀρ. 2753, σ. 523.

² Ταῦτα εἶναι «ὄργανικά», δηλαδή χορεύονται μόνον τῇ συνοδείᾳ μουσικῶν ὀργάνων «χωρὶς λόγια», ὅπως εἶναι π.χ. «τὸ ἀρβανίτικο ὄλο κλαρίνο», ἢ μόνον ἕδονται ἄνευ ὀργάνων.

πὸν στεκότανε, λέει, καίτι συνέβη κί βγάζ' τ' ἄλλα, πὸν δὲν πρόλαβ' ὁ Χριστὸς τὰ σφραγίσ', κ' ἔμειναν ἀσφραγίστα. Εἶνι τ' ἀγριώγυδα πὸν δὲν ἔχουν τέτοια σφραγίδα στα γόνατα» (χφ., σ. 277-78).

Ἡ παράδοσις αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διηγήσεων, καθ' ἃς ὁ διάβολος, ἀμιλλώμενος πρὸς τὸν Θεὸν ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας, ἔπλασεν ὁμοίως ζῶα, ὡς ἡ γίδα. Ἀλλὰ τοῦ διαβόλου τὸ ἔργον ἦτο ἀτελὲς καὶ ὁ Θεὸς ἢ ὁ Χριστὸς συνεπλήρωσεν αὐτό. Παρόμοιαι παραδόσεις, δυϊστικαὶ ἢ βογομιλικαὶ ἀποκαλούμεναι, ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς¹, ταύτας δὲ συνεκέντρωσεν ὁ Ο. Dähnhardt εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ ἔργου του «*Natursagen*». Τὴν ἀρχὴν των αἱ παραδόσεις αὗται ἔλαβον πιθανώτατα ἐκ τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων τῶν αἰρετικῶν Βογομιλῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπεισηλθον παλαιότεραι θρησκευτικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι².

Β'. «Οἱ παλιοὶ λέγαν πὼς ἡ Τύχη φύλαε τὰ πρό'τα κί τὰ γίδια ἀπὸ ἀρρώστεια, ζημιὰ κί τέτοια.

Μιά φουρὰ κάποιανον Τσουμάνη ἀπὸν τὸ Βραδέτο τὰ πρό'τα βρισκόταν σ' ἓνα μέρος ἀγνάντιο, πὸν τὸ βάραιε ὁ ἀέρας. Ἐπιασι μιὰ τρανὴ ἀντίρα κί ὁ ἀέρας ἔπιανε τὰ πρό'τα, τὰ σήκωνε τὸ ἀνεμοσοῦρ' κί βρέθ'καν μετὰ σὲ μιὰ γούρα, ὅπου δὲν τ'ν ἔπιανε τὸ ἀνεμοσοῦρ'. Κί ὠμολόγησε ὁ τζομπάνος ὅτι τὰ πάησι ἰκεῖ ἡ Τύχ', τυχρό» (χφ., σελ. 278-79).

Ἡ δημῶδης αὕτη παράδοσις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τῆς Τύχης. Κατ' ἄλλην ἐξ Ἀραχόβης Λεβαδείας «κάθε ἄνθρωπος ἔχει καὶ τὴν Τύχην του, καὶ τὸν ἀκολουθεῖ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Γι' αὐτὸ ἄλλοι ἔχουν καλὴ Τύχη κί ἄλλοι κακὴ»³. Ἐνταῦθα ἡ ἔννοια τῆς Τύχης εἶναι συγκεκριμένη καὶ ταυτίζεται μὲ τὴν τῆς Μοίρας. Αἱ γενικῶς περὶ τῆς Τύχης δοξασίαι τῶν Ἑλλήνων ἀπαντῶσιν ὑπὸ διαφόρους μορφὰς κυρίως εἰς τὴν γραπτὴν φιλολογοίαν ἀπὸ τῆς Ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον⁴.

Γ'. «Στὸ νάρθηκα τῆς Παναγίας⁵ ὑπῆρχε στὸ πλακόστρωτο μιὰ ἄσπρη πλάκα

¹ Τὰς βουλγαρικὰς π.χ. ἐμελέτησεν ὁ *Iord. Ivanov*, Βογομιλικὰ βιβλία καὶ παραδόσεις (βουλγαριστί), Σόφια 1925, τὰς δὲ ρουμανικὰς ὁ *I. A. Candrea*, *Iarba fiarelor*, București 1928.

² Βλ. *N. Γ. Πολίτου*, Λαογραφ. Σύμμεικτα, τόμ. Β' (1921), σ. 108 κ. ἐξ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Παραδόσεις, τόμ. Α' (1904), σ. 515, ἀρ. 842. *Γ. Ἀ. Μέγα*, Ἀδὰμ καὶ Χριστὸς εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ, Ἡμερ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδ., ἐν Ἀθήναις 1929, σ. 385 κ. ἐξ.

³ *N. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, τόμ. Α' (1904), σ. 563, ἀρ. 921.

⁴ Βλ. *H. Herter*, περὶ Τύχης ἐν Ἑπετ. Φιλολ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΓ', ἐν Ἀθῆναις 1962—63, σ. 530—547.

⁵ Ἡ ἐν Κουκουλίφ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

μὲ ἓνα μακροπλὸ βαθούλωμα κοντὰ σὲ μιὰ ἄλλη πλάκα ἓνα ἄλλο βαθούλωμα. Τὸ μακροπλὸ ἔλεγε ὅτι ἔγινε ἀπὸ τὴν πατημασὰ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸ γόνα τ'. Ἰμεῖς τ' ἄκ' ἔσαμεν ἀπ' τὴν γερόντι» (χφ., σ. 474).

Ὅπως εἶναι γνωστόν, ἡ ἐπίδρασις ἡρώων ἢ Ἁγίων εἶναι τόσον ἰσχυρὰ κατὰ τὴν λαϊκὴν πίστιν, ὥστε ἔχνη τοῦ σώματός των ἀποτυποῦνται ἐπὶ πετρῶν. Ταῦτα τὰ σέβονται οἱ ἄνθρωποι καὶ ἰδιαζόντως τὰ τιμοῦν¹.

Δ'. «Τὰ Καψούρια² εἶναι δαιμόνια, πὸν κατιβαί'ν ἀπ' τὴν μπατζάδις (φριγγίτις) καὶ τὰ μπουχαριά (τζάκια). Χτυποῦσαν καὶ φοβῶνταν ὁ κόσμος. Γιὰ νὰ φύγ'ν, ἀνάβαν φουτιές νὰ βγῆ καπνός. Ἔβαζαν καὶ θυμιάμα. Θυμιάτ'ζαν. Οἱ γριές, γιὰ νὰ φοβερίζ'ν, γιὰ νὰ σκιάξ'ν τὰ π'διά νὰ καθίσ'ν φρόνιμα, τὴν ἔλιγαν : Παράωρα, παράωρα, | παραωρῆτις εἴμεστε, | παράωρα μὴ κάθεστε, | γιὰτ' εἴμεστε παραωρῆτις | καὶ κρομούμισι ἀπ' τὴν φριγγίτις. Τὰ Καψούρια κράταγαν κ' δούνια κ' ἔκαναν κλίν κλίν κλίν : «Φορτώσι, νὰ φορτώσουμι, | γιὰτὶ μᾶς πῆρ' ἡ μέρα | καὶ θὰ λαλήσ' ὁ πετεινός νὰ βγοῦνι τὰ θεόνια»³. (χφ., σελ. 403).

Ἐκ τῶν καταγραφέντων λατρευτικῶν ἐθίμων θ' ἀναφέρω ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς :

Α'. «Στὸ Σκαμνέλι τὴν Κυριακὴ τῆς Κρεατινῆς καὶ τῆς Τυρινῆς ἐβδομάδας ἀνάβουν ψηλές φωτιές μὲ ξύλα (κέδρων κ. ἄ.) καὶ χορεύουν γύρα-γύρα στὴ φωτιά. Ἡ φωτιά ἀνάβεται πάντοτε στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, στὸ μεσοχώρ', τὸ βράδ' μόλις ἔρθουν τὰ γίδια ἀπὸ τὴ βοσκὴ. Αὐτοὶ πὸν χορεύουν εἶναι ἄντρες καὶ γυναῖκες μασκαρεμένοι, πὸν λέγονται προσωπίδες ἢ μασκαράδες. Οἱ προσωπίδες χορεύουν καὶ τραγουδοῦν : «πῶς στομπίζουν τὸ πιπέρ'» καὶ ἄλλα σατιρικὰ κυρίως. Εἶναι ντυμένοι ἄλλος τράγος μὲ δέρματα, μὲ κουνούνια, ἄλλος εἶναι ντυμένος μὲ ἀχρῆνια στρώματα, ἄλλος κάνει τὸ γιατρό, ἄλλος τὴ μαμμὴ. Παρουσιάζουν τοκετὸ καὶ λὲν βωμολογίες μεταξὺ τους καὶ κάνουν ἄσχημες κινήσεις. Συνήθως κρατῶν καὶ ρόπαλα στὰ χέρια. Τὰ ρόπαλα εἶναι ξύλινα. Πολλὲς φορὲς τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ ἄμυνα, γιὰτὶ πολλοὶ πηγαίνουν καὶ τοὺς πειράζουν. Ἐνας πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχε μεταμφιεσθῆ σὲ διάβολο μὲ κέρατα, μὲ νεκροκεφαλὴς σιὸν πλάτη ζωγραφισμένες καὶ μὲ κέρατα στὸ κεφάλ'. Οἱ προσωπίδες παριστάνουν καὶ τοὺς γέροντες, γι' αὐτὸ βάζουν γένεια πὸν φκιάνουν ἀπὸ μαλλιὰ προβάτων, παριστάνουν τοὺς παπάδες καὶ λειτουργοῦν, παριστάνουν καὶ τοὺς τσελιγκάδες καὶ ὅ,τι ἄλλο σκεφθοῦν» (χφ., σ. 240).

Ὅπως εἶναι γνωστόν, ἡ συνήθεια τοῦ λαοῦ ν' ἀνάπτῃ πυρᾶς κατὰ τὴν πε-

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄνωτ, τόμ. Β' (1904), σ. 733—35. Βλ. καὶ Κ. Ρωμαίων, ἐν Ἄρχ. Θεσμ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσ., τ. 13 (1946/47), σ. 209 κ. ἑξ.

² Καψούρια=οἱ Καλικάντζαροι.

³ θεόνια=θεοπούλια, «πουλιὰ πὸν λαλοῦν τὰ χαράματα, σπουργίτια».

οίοδον τῶν ἀπόκρουων ὀφείλεται εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχύτητα τῆς φωτιᾶς ὡς μέσου καθαρτηρίου κατὰ τὴν ἀοχὴν μιᾶς νέας χρονικῆς περιόδου¹. Ἐνδιαφέρουσιν εἰκόνα παρουσιάζουν καὶ αἱ μεταμορφώσεις τῶν «προσωπιδων», ποὺ διασφύζονται λείψανα παναρχαίων εὐετηρικῶν «δρωμένων»².

Β'. «Τὸν παλιὸ καιρὸ στοῦ Σκαμνέλι τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος κάνανε κουλλοῦρες σιταρένιες μὲ βούτυρο, μὲ ζάχαρη καὶ λάδι, ὅτι εἶχανε, καὶ τὶς κυλούσανε ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ ἀμπιελιοῦ πρὸς τὰ κάτω, μία κουλλοῦρα κάθε νοικοκυρὰ στοῦ ἀμπέλι της, καὶ λέγανε: Τρύφωνα, πολύκαρπε, | ἔλα ὁδὸ σὲ ἀμπέλι μας, | νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε. Τότε μερικοὶ ἐπιτήδειοι (ἦταν ἕνας Σοφὸς κ' ἕνας ἄλλος δραγάτης) καθόντανε σιὸν πᾶν ἀπὸ τ' ἀμπέλια καὶ ἀρπάζαν τὶς κουλλοῦρες καὶ φεύγανε. Πολλὲς φορὲς λέγανε σὶς γυναῖκες ἀπὸ μακριὰ: «Στάκα κ' ἔρχομαι». Ἡ φράσις αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε παροιμιώδης. Οἱ γυναῖκες ἔτσι νόμιζαν ὅτι τὶς κουλλοῦρες τὶς πῆρε ὁ Ἅγιος Τρύφωνας» (χφ. σ. 238-39).

Ὁ Ἅγιος Τρύφων εἶναι κατὰ τὴν λαϊκὴν πίστιν φύλαξ τῶν ἀμπέλων, προστάτης τῶν ἀγρῶν καὶ διώκτης τῶν ποντικῶν καὶ τῶν ἐπιβλαβῶν ζωῶν. Εἰς τὴν εἰκονογραφίαν συνήθως παριστάνεται κρατῶν «κλαδευτήρι». Ἐν Ἀγχιάλῳ εἶναι «στοῦ κόλλυβο πᾶν ζωογραφισμένος μὲ τὸ σταφύλ»³.

Γ'. «Τ' Αντριῶς (τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου) βράζανε ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη σπόρων ποὺ εἶχανε ἀπὸ καλλιέργεια σπῆτι τους καὶ τὸ καναν σὰ γλύκισμα, σὰ φαγητό. Κοπανίζαν καὶ καρύδια καὶ βάζανε μέσα καὶ τὸ λέγανε στοῦ Σκαμνέλι ἀντροελούσα, εἰς τὸ Τσεπέλοβον μπόλια. Τὰ δοχεῖα ποὺ βάζαν αὐτὸ τὸ φαγητό ἦταν συνήθως οἱ λίμπις, ποὺ ἦταν πῆλινα βαθουλὰ πιάτα μὲ λουλούδια γαρνιρισμένα» (χφ. σ. 239).

Τὸ πανάρχαιον τοῦτο ἑλληνικὸν ἔθιμον τῶν «πολυσπορίων» ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀφθονίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Ἄλλοῦ τὸ ἔθιμον γίνεται τὴν 21ην Νοεμβρίου, ἑορτὴν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, τὴν 1ην τοῦ ἔτους καὶ τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων⁴.

¹ Ἐκ τῶν ἐθίμων τῆς ξενιτιᾶς σημειῶ ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς:

1. «Μέσα σὰ χωριά (παλαιότερον) ὑπῆρχε μεγάλη διάκρισις μεταξὺ τῶν ἀρχόντων (πλουσίων) καὶ τῶν φτωχῶν. Οἱ φτωχοὶ δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ κάθων-

¹ Βλ. Γ. Ἁ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας, Ἀθήναι 1956/57, σ. 111.

² Γ. Ἁ. Μέγα, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 25, 43, 68, 78, 85, 93, 109, 119, 189, 210, 248. Κατερίνας Κακούρη, Διονυσιακά, Ἀθήναι 1963, σ. 31 κ. ἑξ.

³ Γ. Ἁ. Μέγα, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 86-87.

⁴ Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 30, 32, 66, 67.

ται κοντά στους πλουσίους. Στην πλατεία δὲν περνοῦσαν οἱ φτωχοὶ οὔτε παρέμεναν. Στην ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπετο νὰ καθίσουν στὰ στασίδια, γιατί αὐτὰ ἀνῆκαν σὲ ὠρισμένους πλουσίους. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ ἐκκλησία ἦταν τόπος ἐπιδείξεως τῆς ἐνδυμασίας, οἱ φτωχοὶ ἢ δὲν ἐπλησίαζαν ἢ κάθονταν στὸ βᾶθος τῆς ἐκκλησίας» (χφ., σ. 206).

2. «Ὅταν πρωτοταξίδευσεν τὸ παιδί, ἢ μάγνα του καὶ οἱ συγγενεῖς του στὸ σημεῖον τοῦ ἀποχωρισμοῦ κ' ἐπει' ἀπ' τοὺς πολλοὺς ἐναγκαλισμοὺς καὶ τὰ φιλήματα, ἔβγαζαν ἀπὸ τὴν τσέπη ἓνα μῆλο ἢ κνδῶνι πὺν εἶχαν τοιτώσει (μπήξει) χρήματα μεταλλικὰ (τότε παράδες, κάρτα, μετζήτια). Τὸ βάζαν κάτω στὴ γῆς καὶ ἔσκυβε ὁ μικρὸς καὶ τὸ παίρνει» (χφ., σ. 209).

3. «Ὅταν ἤρχονταν οἱ ξενιτεμένοι νέοι ἢ ἡλικιωμένοι πάντοτε μαστιουροφόροι ἐπεριδιάβαζαν στὸ πλακόστρωτο μεσοχώρι, ὅπου ὑπῆρχαν γκαγκαράτζες¹ γιδιῶν τὶς σημάδευαν μὲ τὸ μαστιούνη καὶ τὶς ἀπόρριχναν μακριά. Ὅταν ὁμως ἔρχονταν ὁ καιρὸς νὰ φύβγουν πάλι γιὰ τὴν ξενιτεία, τότε δὲν τὶς σκορποῦσαν, ἀλλὰ τὶς πῆζαν μὲ τὸ μαστιούνη, τὶς κάναν πλακέ, σὰν δεκάρες, τὶς πατοῦσαν δηλαδή, καὶ αὐτό, γιὰ νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ μὴ κοντοζυγώσῃ ὁ καιρὸς νὰ φύβγουν» (χφ., σ. 215).

4. «Ὅταν πέθαινε κανένας στὴν ξενιτεία, ἐρχόντανε οἱ συγγενεῖς νὰ φέρουν τὴ θλιβερὴ εἶδηση στὸ σπίτι του καὶ ἀρχίζανε τὶς φωνὲς καὶ τὰ σκουξίματα ἔξ' ἀπὸ τὸ σπίτι. Χτυποῦσανε μὲ τὰ χέρια τους τὴ γυναῖκα τοῦ πεθαμένου στὸ κεφάλι γιὰ τὸ κακὸ πὺν ἔπαθε. Ἐπειτα τὸ στρώνανε στὸ μοιρογιολότ» (χφ., σ. 215).

Ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα ποικίλα ἔθιμα τοῦ λαοῦ τῆς περιοχῆς αὐτῆς διὰ τὴν πρωτοτυπία καὶ ἀρχαιότητά των, ὡς εἶναι τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς κυρίους σταθμοὺς τῆς ζωῆς, τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν.

Γενικῶς ὁ βίος διατηρεῖ εἰσέτι ἐνταῦθα ἀρκετὰ κατὰ παράδοσιν στοιχεῖα παρὰ τὴν παρατηρουμένην μεταβολὴν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν νέων κοινωνικῶν συνθηκῶν διαβιώσεως.

R É S U M É

Mission folklorique dans la région centrale de Zagorion (Épire) du 8 juillet au 7 août 1963

par Dém. B. Economidès

Dans ce rapport l'auteur expose les résultats qu'il a obtenus au cours de sa mission folklorique dans la région centrale de Zagorion en Épire et plus particulièrement dans les villages Vradeto, Koukouli, Kapesovo, Tsepelovo et Skanneli.

¹ κόπρος αἰγῶν.

Après une brève introduction sur la situation géographique, économique et démographique de ces villages, il donne la bibliographie folklorique relative à cette région. (voir pp. 322-323).

Dans la partie principale de son rapport il décrit l'habitation populaire, telle qu'on la rencontre aujourd'hui encore à Tsepélovo et dans les autres villages, et en souligne l'aspect noble et la décoration artistique. (voir pp. 326-329).

Les chants folkloriques sont chantés d'habitude dans les bals, les mariages, à la table des noces et des festins, et dans certaines fêtes religieuses, comme par exemple à Pâques, etc. Le peuple ne chante plus les chansons acritiques, mais continue à chanter les chansons polystiques narratives (ballades), comme par exemple la chanson du «Frère mort», du «Pont d'Arta» et des «Frères et la méchante épouse» etc. Sont également très appréciées les chansons cleptiques, les chansons des expatriés et les chansons d'amour. On y trouve en outre un assez grand nombre d'anciennes chansons de la Mort. (voir pp. 330-331).

Les danses populaires en usage sont surtout le tsamikos lent (βαρύς), le syrtos et celles de la région épirote de Pogoni. (voir p. 332).

L'auteur cite et commente les légendes suivantes :

a) Création de la chèvre par le Diable, b) La Fortune, c) des Empreintes du corps humain gravées sur des pierres, d) Les démons de Noël dits Kalikantzari ou Kapsouria. Diverses coutumes du culte populaire, comme celles du carnaval et surtout des feux et des travestissements, qui, selon l'auteur, sont des survivances de l'antiquité grecque. (voir pp. 333-335).

Enfin l'auteur cite quatre coutumes caractéristiques de la vie sociale du peuple, qui se rapportent à l'expatriation (voir pp. 335-336) et termine par cette remarque: «En général la vie conserve encore, dans cette région, assez d'éléments traditionnels, malgré les changements manifestes, qui s'opèrent sous l'influence des nouvelles conditions sociales». (voir p. 336).